

Stanisław Witkowski MS

 <https://orcid.org/0000-0002-1468-0401>
stwit@op.pl

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie
 <https://ror.org/0583g9182>

„Powiedz, że miłosierdzie jest największym przymiotem Boga”. Miłosierdzie wobec ubogich (Jk 2, 1–13)

 <https://doi.org/10.15633/ps.29303>

Stanisław Witkowski MS — dr hab., prof. Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie w Katedrze Egzegezy Nowego Testamentu, wykładowca Nowego Testamentu na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie oraz diecezjalnym, misyjnym seminarium Redemptoris Mater w Trieście.

Article history • Received: 7 Apr 2025 • Accepted: 29 Apr 2025 • Published: 17 Sep 2025

ISSN 1428-5673 (print) • **ISSN** 2391-6575 (online) • Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Abstrakt

„Powiedz, że miłosierdzie jest największym przymiotem Boga”. Miłosierdzie wobec ubogich (Jk 2, 1–13)

Artykuł, którego cytat zaznaczony w tytule pochodzi z „Dzienniczka” świętej siostry Faustyny (301), rozwija jeden z aspektów miłosierdzia Bożego, mianowicie miłość do ubogich. Bazuje na tekście Listu Jakuba (2, 1–13) i zwraca uwagę na konieczność unikania we wspólnocie eklezjalnej wszelkich preferencji bogatych kosztem ubogich. Faworyzowanie bogatych byłoby wbrew przykazaniu miłości do bliźniego, czyli w kontekście perykopy wbrew miłości do ubogiego. Miłosierdzie względem tych, którzy są znieważani (Jk 2, 6) i nie liczą się dla świata, stanie się w czasie sądu Bożego kryterium rozstrzygającym o uczestnictwie w Bożej chwale.

Słowa kluczowe: stronniczość, ubogi, prawo wolności, królewskie prawo, miłosierdzie, triumf nad sądem

Abstract

„Say that mercy is God’s greatest attribute”. Mercy towards the poor (Jm 2:1–13)

Article, whose quote in the title is taken from the “Diary” of Saint Sister Faustina (301), develops one aspect of God’s mercy, namely charity towards the poor. It builds on the text of James 2:1–13 and draws attention to the need to avoid in the ecclesial community any preference for the rich at the expense of the poor. Favouring the rich would be against the commandment to love one’s neighbour, that is, in the context of the pericope, against love for the poor. Mercy towards those who are insulted (James 2:6) and are not valuable for the world will become, at the time of God’s judgement, the decisive criterion for participation in God’s glory.

Keywords: Bias, poor, law of liberty, royal right, mercy, triumph over judgment

Cytat zaznaczony w tytule pochodzi z Dzienniczka świętej siostry Faustyny¹. Podkreśla szczególny atrybut Boga, jakim jest Jego miłosierdzie. Przymiot ten zawiera w sobie wiele odcieni, wiąże się między innymi z przebaczeniem grzechów, wybawianiem od niebezpieczeństw, wierną miłością Boga, Jego pochyleniem się nad człowiekiem. Jednym z aspektów miłosierdzia jest także miłość do ubogich. Problem badawczy artykułu obejmuje zwrócenie szczególnej uwagi na poszanowanie godności ubogiego człowieka, którym niestety gardzi świat i nie liczy się z nim. Tymczasem miłosierdzie objawiające się w szacunku do biednych, odrzucanych ludzi ostatecznie rozstrzygnie o udziale w chwale zbawionych (por. Mt 25, 31–46). To nie przypadek, że w Dzienniczku Jezus ukazał się raz siostrze Faustynie pod postacią zmarzniętego biedaka w podartym ubraniu, boso i odkrytą głową, i prosił o gorący posiłek². Konieczność należącego respektu względem ubogich jest szczególnie wyeksponowana w Liście św. Jakuba (2, 1–13). Z tej właśnie racji tekst ten został wybrany i stanowi przedmiot analiz. Akcentuje bowiem potrzebę miłosierdzia względem tej właśnie warstwy społeczeństwa, o czym przypomniał Jezus poprzez siostrę Faustynę. Objawił się jej, jak wiemy, nie jako ktoś wyjątkowy w oczach tego świata, w złocistych szatach, ale jako ubogi, będący w skrajnej potrzebie. Tym samym opowiedział się za tą kategorią ludzi, z którą w sposób wyjątkowy się identyfikuje. Cytat zawarty w tytule oraz spotkanie Faustyny z ubogim Jezusem są jedynie punktem wyjścia dla analizy przeprowadzonej w artykule. Finalnym zaś zamierzeniem jest wezwanie do miłości względem ubogich. W podjętym temacie wykorzystano ujęcie kanoniczne, traktujące Biblię jako całość.

1. „Exemplum”, ale nie do naśladowania (Jk 2, 2–3)

Perykopa Listu św. Jakuba (2, 1–13) stanowi parenezę i rozpoczyna się znaną już w tym liście formułą „Bracia moi” (Jk 2, 1; 2), która w naszym kontekście wyraża serdeczny, pilny apel skierowany do adresatów, aby ich chrześcijańska postawa nie miała nic wspólnego z faworyzowaniem

1 F. Kowalska, Dzienniczek. Miłosierdzie Boże w duszy mojej, 301, Warszawa 1991, s. 152; por. F. Kowalska, Dzienniczek, 163, s. 109; F. Kowalska, Dzienniczek, 180, s. 116.

2 F. Kowalska, Dzienniczek, 1312, s. 451.

pewnych osób, czyli traktowaniem jednych lepiej, a drugich gorzej. Bóg bowiem nie ma względu na osoby (por. Rz 2, 11; Kol 3, 25; Ef 6, 9; Dz 10, 34). Takie zachowanie byłoby również nie do pogodzenia z wiarą „w Pana naszego Jezusa Chrystusa uwielbionego” (Jk 2, 1)³. Gdyby ktoś ulegał tego typu pokusie, wówczas Jezus nie byłby w takiej wspólnocie Panem chwały, lecz inną osobą. Jego miejsce zajęliby ludzie bogaci, noszący złote pierścienie, odziani we wspaniałe szaty. Ich pojawienie się stałoby się dla niektórych jakby epifanią Jezusa Chrystusa⁴. Cześć oddawana bogatym odbierałaby bowiem chwałę należną Jezusowi i przyznawałaby ją zamożnym. Byłoby to wbrew chrześcijańskiemu credo.

Autor, ilustrując sprzeczność postaw faworyzujących bogatych z nauką chrześcijańską, nawiązuje do przykładu, którego żywy opis jednak nie świadczy, że podobny kazus wydarzył się w eklezjalnej wspólnocie. Ma on charakter fikcyjny⁵. Nie należy więc rozumieć go dosłownie. W ten sposób Jakub oszczędza komuś przykrych uwag, a sam ze swej strony przekazuje to, na czym mu zależy. Posługując się konkretnym przykładem, stawia adresatów w sytuacji, w której powinni się osobiście zaangażować. Mówiąc zaś o zgromadzeniu (συναγωγή – w. 2) ma na myśli zebranie się wspólnoty⁶.

Zasygnalizowane już *exemplum* dotyczy pojawienia się we wspólnocie człowieka noszącego złoty pierścień, odzianego w błyszczące szaty (ἐν ἐσθῇτι λαμπρᾷ – w. 2), czyli na pierwszy rzut oka bogatego, być może członka wspólnoty. Jakuba nie tyle interesuje jego proveniencja, co reakcja wspólnoty. Jednocześnie przychodzi na zgromadzenie ubogi

3 W tekście greckim czytamy w tym miejscu: „τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς δόξης”. Wyrażenie „Jezusa Chrystusa chwały” jest semityzmem i należy je przetłumaczyć jako „chwalebny (czyli uwielbiony) Jezus Chrystus”. Por. M. Dibelius, *James*, transl. M. A. Williams, Philadelphia 1981, s. 137 (*Hermeneia – A Critical and Historical Commentary on the Bible*).

4 Por. F. Mussner, *La Lettera di Giacomo*, trad. R. Penna, Brescia 1970, s. 168 (*Commentario Teologico del Nuovo Testamento*, 13/1).

5 Por. R. Hoppe, *Jakobusbrief*, Stuttgart 1989, s. 52 (*Stuttgarter Kleiner Kommentar. Neues Testament*, 15).

6 Termin *sunagwgh*, może oznaczać zgromadzoną wspólnotę lub miejsce, w którym gromadzi się wspólnota. Por. W. Bauer, *Wörterbuch zum Neuen Testament*, Berlin–New York 1971, s. 1550. W naszym kontekście chodzi o pierwsze znaczenie.

(πτωχός) w brudnym ubraniu (ἐν ῥυπαρῷ⁷ ἐσθῆτι – w. 2). Cała uwaga obecnych kieruje się w sposób automatyczny ku bogatemu, ubogi zaś pozostaje w cieniu jego osoby. Opis przybiera bardzo żywą formę z zastosowaniem mowy niezależnej. Bogaty zostaje natychmiast poproszony przez wspólnotę, aby zajął zaszczytne miejsce (σὺ κάθου ὧδε καλῶς – w. 3)⁸. Natomiast ubogiemu wyznacza się miejsce stojące (σὺ στῆθι ἐκεῖ) albo pod podnóżkiem (ἢ κάθου ὑπὸ τὸ ὑποπόδιόν μου – w. 3). Już samo przeciwstawienie „ty siądź tutaj” oraz „ty stań tam” wskazuje na preferencję bogatego nad ubogim. Pozbawione szacunku traktowanie ubożego znajduje swoje apogeum w zastosowaniu zaimka μοῦ (mojego) po słowie ὑποπόδιον (podnóżek). Ten, kto nakazuje ubogiemu, aby zajął miejsce niżej swojego podnóżka, wywyższa samego siebie, jest ponad ubogim. Jakub oddaje więc całą sytuację w sposób obrazowy i wyrazisty.

2. Ostrzeżenie przed stosowaniem „exemplum” w życiu wspólnoty (Jk 4–9)

Autor, mając ciągle na uwadze wspomniany przykład, kieruje obecnie do adresatów pierwsze pytanie: „czy nie czynicie różnic między sobą i nie stajecie się sędziami przewrotnymi”? (οὐ διεκρίθητε ἐν ἑαυτοῖς καὶ ἐγένεσθε κριταὶ διαλογισμῶν πονηρῶν – w. 4). Włącza ich zatem bezpośrednio w przedstawioną wcześniej kwestię. Negacja οὐ (nie) pojawia się w pytaniach niezależnych, które sugerują odpowiedź twierdzącą⁹. Gdyby adresaci postępowali tak jak w przytoczonym wcześniej kazusie albo podobnie, wówczas nie traktowaliby się po bratersku, czyniliby różnicę między sobą. Czasownik διακρίνω – „sądzić”, „oceniać”, „czynić różnicę między osobami”, wskazuje na osąd. W naszym przypadku występuje w połączeniu z ἐν ἑαυτοῖς, może oznaczać czynienie różnic „między sobą”

7 Przymiotnik ῥυπαρός – „brudny”, w znaczeniu przenośnym „nędzny”, wskazuje na przyczynę niechęci w relacjach z ubogimi. Dla Żydów brudne ubranie stwarzało jeszcze większe problemy. W czasie zgromadzeń podczas szabatu właściwy ubiór wyrażał szacunek dla tego świątecznego dnia. Por. F. Mussner, *La Lettera di Giacomo*, s. 170.

8 Ewangelia według św. Mateusza (23, 6) zaznacza, że uczeni w Piśmie zajmowali honorowe miejsca w żydowskich synagogach. Por. H. L. Strack, P. Billerbeck, *Das Evangelium nach Mattäus erläutert aus Talmud und Midrasch*, München 1956, s. 915 (Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch, 1), doi.org/10.17104/9783406757013.

9 Por. W. Bauer, *Wörterbuch zum Neuen Testament*, s. 1170, 4 c.

lub „w was”, czyli w waszym wnętrzu. Bardziej prawdopodobną wydaje się ta druga opcja¹⁰. Sąd bowiem nie został wypowiedziany, a wzmianka o złych myślach (διαλογισμῶν πονηρῶν) potwierdzałyby również tę właśnie wersję. Ci zaś, którzy zachowaliby się tak jak w podanym przykładzie z bogatym i ubogim, staliby się sędziami wydającymi krzywdzące wyroki. Tego typu postawa kontrastowałaby całkowicie z postawą Boga, który działa zupełnie inaczej: „Czy Bóg nie wybrał ubogich tego świata na bogatych w wierze oraz na dziedziców królestwa przyobiecanego tym, którzy Go miłują?” (w. 5). Należy zauważyć, że syntagma πτωχοὺς τῷ κόσμῳ stanowi celownik korzyści (dativus commodi) i należy je oddać jako „ubodzy przed światem”¹¹. Ubodzy nie są atrakcyjni dla świata, nic nie znaczą dla niego. Bóg natomiast interesuje się nimi¹². Boży wybór jest więc odwróceniem wartości, którymi kieruje się świat. W wyrażeniu „bogatymi w wierze” (πλουσίους ἐν πίστει – w. 5), przyimek ἐν (w) może mieć znaczenie instrumentalne, jak i lokalne. W pierwszym przypadku oznaczałoby to, że ubodzy stają się bogatymi przez wiarę, w drugim zaś, ubodzy stawaliby się bogaci w dziedzinie wiary. Wydaje się, że należy optować za tą drugą wersją, ponieważ wiara jest darem, a nie rekompensatą za doświadczanie ziemskiej biedy¹³. Poza tym w naszym kontekście „bogaci w wierze” stanowią kontrast do „ubogich przed światem”. Z kolei prawda o uczynieniu ubogich „dziedzicami w wierze” nawiązuje do wyrażenia „odziedziczyć królestwo” (por. Mt 25, 34; 1 Kor 6, 9; Ga 5, 21). Bóg wybrał¹⁴ zatem ubogich, aby odziedziczyli Jego królestwo. Zdanie zaś „przyobiecanego tym, którzy Go miłują” wykracza poza ograniczenie przyszłego królestwa jedynie dla ubogich. Posiada bowiem wydzźwięk

¹⁰ Por. F. Mussner, *La Lettera di Giacomo*, s. 172.

¹¹ Por. M. Dibelius, *James*, s. 138.

¹² Jakub nie idealizuje biedy, ponieważ sama w sobie nie gwarantuje ani wiary, ani ostatecznego zbawienia. Jednak, w przeciwieństwie do biednych, bogaci odczuwają, że już mają „niebo na ziemi”, natomiast biedni, w sensie ogólnym, bardziej niż oni wierzą w życie wieczne, które ma im zrekompensować obecny, ziemski „czyściec”. Por. J. B. Adamson, *The Epistle of James*, Grand Rapids 1984, s. 109 (*The New International Commentary on the New Testament*).

¹³ Por. M. Dibelius, *James*, s. 138.

¹⁴ Czasownik „wybrać” (ἐκλέγομαι) jest ważnym terminem w tradycji biblijnej, wyraża suwerenny akt Boży. Por. J. Eckert, *ἐκλέγομαι*, w: *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, Bd. 1, Hrsg. H. Balz, G. Schneider, Stuttgart–Berlin–Köln 1992, s. 1013.

uniwersalny i pochodzi prawdopodobnie z tradycyjnej katechezy (por. Jk 1, 12).

Bóg okazał więc ubogim wielki szacunek. Jednak w przytoczonym wcześniej przykładzie, ubodzy doświadczają coś zupełnie przeciwnego: „Wy zaś odmówiliście ubogiemu poszanowania” (ὁμείζ δὲ ἡτιμάσατε τὸν πτωχόν – w. 6). Rodzajnik określony (τὸν) przed πτωχόν ma sens anaforyczny i odsyła do ubogiego z Listu św. Jakuba (2, 2)¹⁵. Jakub przestrzega, że we wspólnotach bogatym jest okazywana przesadna cześć na niekorzyść ubogich. Autor listu sprowadza ją do absurdu, ukazując czytelnikom niegodziwość takiego postępowania¹⁶. Odwołuje się do ich konkretnych doświadczeń. Obecnie abstrahuje od przytoczonego przykładu. Zwraca się z apelem, ponownie wyrażonym w formie pytającej οὐχ (czy?), zakładającej odpowiedź potwierdzającą: „Czy to nie bogaci uciskają was bezwzględnie” (οὐχ οἱ πλούσιοι καταδυναστεύουσιν ὑμῶν – w. 6 b). Czasownik καταδυναστεύω był stosowany już w Septuagincie i opisywał w niej zachowanie pełne arogancji i wyniosłości ze strony bogatych względem ubogich, wdów i sierot (por. między innymi: Mdr 2, 10; 17, 2; Am 4, 1; Za 7, 10; Ml 3, 5; Jr 7, 6). Pojawiał się też często w reprimendach proroków wymierzonych przeciwko najbogatszej klasie społecznej¹⁷. Zarzuty w Liście Jakuba skierowane przeciwko bogatym przypominają liczne tego typu napomnienia. Przykładowo w Księdze Jeremiasza (5, 26n) należący do zamożnej warstwy społeczeństwa są nazwani ἄσεβεις (bezbożni). Stali się bogatymi i możnymi gromadząc dobra w sposób przebiegły, nie licząc się z prawem Bożym. Micheasz gani tę kategorię ludzi za używanie fałszywych miar, za chciwość (por. Mi 6, 11n). Ten rodzaj wyrzutów jest stereotypowy, obejmuje nie jednostkę, lecz zwraca się przeciwko całej klasie bogatych. Również

15 Por. F. Blass, A. Debrunner, F. Rehkopf, *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch*, § 263 a, Göttingen 1984, s. 214.

16 Brak szacunku wobec ubogich jest również oznaką braku czci wobec ich Stwórcy. Taka dyskryminacyjna postawa jest nie tylko przejawem braku wiary, ale także obrazą Boga. Por. D. G. McCartney, *James*, Grand Rapids, Michigan 2009, s. 142 (Baker Exegetical Commentary on the New Testament); R. Kugelman, *James and Jude*, Wilmington 1980, s. 25 (New Testament Message, 19).

17 Por. F. Mussner, *La Lettera di Giacomo*, s. 176; F. Hauck, *πένης*, w: *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, Bd. 6, Hrgs. G. Friedrich, Stuttgart 1959, s. 39.

wypowiedzi Jakuba są natury ogólnej i mają na celu ich krytykę (por. Jk 2, 6)¹⁸. Wyrażenie „ciągną was do sądów” (por. w. 6 c) wyraźnie wskazuje na sprawowaną przez nich bezbożną władzę. Podobne stwierdzenia padają wówczas, gdy opierają się na konkretnych doświadczeniach¹⁹. Powodem prześladowań była wiara ubogich. To właśnie ze względu na nią bogaci bluźnili „dobremu Imieniu” (w. 7) wypowiedzianemu nad chrześcijanami. Określenie „dobre imię” wskazuje zapewne na Jezusa (por. Mt 10, 22). Według autora *Dziejów Apostolskich* (4, 17n) Sanhedryn zakazał apostołom, aby do kogokolwiek przemawiali w to imię. Wzywanie imienia Jezus nad chrześcijanami miało miejsce w czasie ich chrztu (por. Dz 2, 38; 10, 48). W ten sposób stawali się Jego własnością²⁰, tak jak Izrael stał się własnością Boga, ludem Przymierza, gdy wezwano nad nim imię Jahwe²¹. „Dobre imię” było ciężko obrażane przez wrogów wspólnoty chrześcijańskiej (por. Mt 27, 40), czyli zapewne nie tylko przez Żydów, lecz także pogan²².

Wyznawcy Pana, okazując na swoich zgromadzeniach preferencje bogatemu nie tylko znieważają ubogiego (por. Jk 2, 6 a), lecz także naruszają królewskie Prawo: „będziesz miłował bliźniego jak siebie samego” (w. 8b; Kpł 19, 18)²³. Wyrażenie „królewskie Prawo” (w. 8 a) stanowi krótką formułę, która opisuje istotę Chrystusowego Prawa. Było ono znane już w piśmiennictwie greckim, gdzie prawo króla nazywano królewskim prawem. Jakub nadał temu określeniu nowe znaczenie, wypełniając je treścią przykazania miłości bliźniego²⁴. Bliźni oznacza dla

¹⁸ Por. F. Mussner, *La Lettera di Giacomo*, s. 176.

¹⁹ Por. F. Mussner, *La Lettera di Giacomo*, s. 176.

²⁰ Por. D. G. McCartney, *James*, Grand Rapids, Michigan 2009, s. 143 (Baker Exegetical Commentary on the New Testament).

²¹ Por. F. Mussner, *La Lettera di Giacomo*, s. 177.

²² Por. J. Kozyra, *List świętego Jakuba*, Częstochowa 2011, s. 136 (Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament, 16).

²³ Partykuła μέντοι na początku w. 8 przyjmuje znaczenie „lecz” (por. F. Blass, A. Debrunner, F. Rehkopf, *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch*, § 450, 1, s. 380) i łączy ten werset z konkluzją w. 6: „wy zaś odmówiliście ubogiemu poszanowania”. Werset 8 brzmiałby wówczas: „lecz jeśli zgodnie z Pismem wypełniacie królewskie Prawo: «będziesz miłował bliźniego jak siebie samego, dobrze czynicie»”. Por. F. Mussner, *La Lettera di Giacomo*, s. 178.

²⁴ Por. E. Ruckstuhl, *Jakobusbrief*, 1.–3. *Johannesbrief*, Würzburg 1985, s. 17 (Die Neue Echtere Bibel. Kommentar zum Neuen Testament mit der Einheitsübersetzung, 17/19).

Jakuba ubogiego. Spostrzeżenie to wynika bezpośrednio z kontekstu²⁵. Autor być może odwołuje się w tym miejscu do Księgi Przysłów (14, 21): „Kto bliźnim gardzi – ten grzeszy, szczęśliwy – kto z biednym współczuje”. Zasada „Paralelismus membrorum” wskazuje tutaj wyraźnie, że bliźnim jest w tym tekście ubogi, podobnie jak u Jakuba²⁶. Stronniczość jest pogwałceniem prawa Bożego. W Księdze Kapłańskiej czytamy: „Nie będziesz stronniczym na korzyść ubogiego, ani nie będziesz miał względów dla bogatego. Sprawiedliwie będziesz sądził bliźniego” (19, 15). W przypadku przytoczonym przez Jakuba jest mowa, jak wiemy, o stronniczości względem bogatego, biedny zaś jest znieważany. W ten sposób prawo Boże pozostaje w cieniu, nie jest już rozstrzygającym kryterium w relacjach międzyludzkich²⁷. Ci zaś, którzy je odrzucili, okazują się przestępcami, których winę poświadcza sam autorytet Prawa (por. w. 9 c).

3. Integralność Prawa i wezwanie do praktyki miłosierdzia (Jk 2, 10–13)

Jakub stwierdza, że kto bowiem naruszyłby choćby w jednym punkcie Prawo, jest winny za pogwałcenie całego Prawa (por. w. 10). Prawo stanowi bowiem niepodzielną jedność. Tego typu teza zaskakuje, dlatego zostaje wyjaśniona w kolejnych wersetach. Motywem tego stwierdzenia jest prawda o jedynym Prawodawcy²⁸, który obwieścił wszystkie przykazania: „Ten bowiem, który powiedział: «Nie cudzołóż», powiedział także: «Nie zabijaj»” (w. 11). Przekroczenie jakiegokolwiek przykazania stanowi zawsze cios wymierzony w wolę tego samego Prawodawcy, jest naruszeniem całego Prawa. Wola Boża jest jedyna, nie można jej podzielić, nie dopuszcza wyjątków. Kto więc występuje przeciwko

Jakub nawiązuje w tym miejscu zapewne do pierwotnej tradycji, potwierdzonej także w: Mk 12, 28–34; Mt 22, 35–40; Łk 10, 25–36; Mt 25, 31–46. Miłość jest streszczeniem i szczytem wszystkich przykazań. Stanowi królewskie przykazanie, ponieważ góruje nad wszystkimi pozostałymi. Por. E. Ruckstuhl, *Jakobusbrief*, s. 17.

²⁵ List św. Jakuba (2, 8 a) stanowi paralelizm antytetyczny względem List św. Jakuba (2, 6 a).

²⁶ Por. F. Mussner, *La Lettera di Giacomo*, s. 178.

²⁷ Por. D. G. McCartney, *James*, s. 148.

²⁸ Por. E. Ruckstuhl, *Jakobusbrief*, s. 18.

jednemu przykazaniu, rozmija się z całym Prawem. Brzmi to bardzo rygorystycznie, w rzeczywistości jest to jednak głęboka refleksja na temat świętości Boga²⁹.

Uczciwe mówienie i uczciwe działanie należy do priorytetów Jakuba: „Mówcie i czyńcie tak, jak ludzie, którzy będą sądzeni na podstawie Prawa wolności” (οὕτως λαλεῖτε καὶ οὕτως ποιεῖτε... – w. 12). Podwójne οὕτως (w ten sposób) podkreśla postawę korespondującą z wolą Bożą. Mowa i postępowanie mają przygotować braci na sąd „na podstawie Prawa wolności”. Wyrażenie „Prawo wolności” pojawia się w Liście do św. Jakuba (1, 25) i utożsamia się z królewskim Prawem³⁰, czyli przykazaniem miłości, które będzie rozstrzygającym kryterium w czasie sądu (por. Mt 7, 19; 25, 31–46). Jakub, nawiązując do przyszłego sądu (κρίσις), wprowadza pojęcie miłosierdzia (ἔλεος)³¹, które należy w tym kontekście interpretować w sensie przykazania miłości. Tym samym wzywa: „miłuj bliźniego”³², czyli bądź miłosierny dla ubogiego. Miłosierdzie wobec ubogich może ocalić człowieka w czasie sądu. Dlatego w. 13 jest wprowadzony jako motywacja (γάρ). Poprzednia groźba sądu (por. w. 12) jest uzasadniona w sposób domyślny: trzeba lękać się sądu, ponieważ rzeczywiście nie będzie miłosierdzia dla tych, którzy nie są miłosierni (ἡ γὰρ κρίσις ἀνέλεος τῷ μὴ ποιήσαντι ἔλεος – w. 13 a).

Również wypowiedź zamykająca perykopę ma charakter sentencji. Czasownik κατακαυχάομαι oznacza między innym triumfować i takie właśnie znaczenie przyjmuje w w. 13 b: „miłosierdzie triumfuje nad sądem” (κατακαυχᾶται ἔλεος κρίσεως). Spostrzeżenie to jest ostatnim uzasadnieniem miłości do ubogich i stanowi napomnienie dla czytelników:

²⁹ Por. F. Mussner, *La Lettera di Giacomo*, s. 180.

³⁰ Por. D. G. McCartney, *James*, s. 149. Określenie „Prawo wolności” należy do jednych z najbardziej znanych w liście Jakuba. Począwszy od Augustyna rozumie się je jako Ewangelię, bardziej zaś precyzyjnie jako przykazanie miłości (por. Jk 2, 8), które streszcza w sobie wszystkie wymagania etyczne. Por. G. C. Bottini, *La legge perfetta della libertà* (Gc 1, 19–27), w: A. Sacchi e collaborator, *Lettere Paoline e altre Lettere*, Torino 1995, s. 566–567 (Logos. Corso di Studi Biblici, 6).

³¹ Jakub, odwołując się do terminu „miłosierdzie”, nawiązuje do hebrajskiego hesed, które zawiera w sobie wytrwałą miłość Boga, bazującą na przymierzu. Szczególnie zaś chodzi o miłość wierną, łaskawą i współczującą. Bóg oczekuje, że Jego lud okaże sobie wzajemnie tę samą miłość. Por. D. G. McCartney, *James*, s. 150.

³² Por. F. Mussner, *La Lettera di Giacomo*, s. 182.

„pamiętajcie o sądzie, który nastąpi i będzie przeprowadzony według miary waszej miłości i waszego miłosierdzia”³³.

Zakończenie

Jezus przekazał świętej siostrze Faustynie, że miłosierdzie jest największym przymiotem Boga. Jednym z jego przejawów jest miłość do ubogich. Na tę prawdę zwrócił szczególną uwagę Jakub w perykopie (2, 1–13). Autor napomina adresatów, aby na zgromadzeniach wspólnoty ubodzy nie byli deprecjonowani. Podane przez Jakuba *exemplum* ma na celu unikanie wszelkich preferencji bogatych kosztem ubogich. Bóg optuje za biednymi, dlatego też wspólnota eklezjalna ma przyjąć wobec nich tę samą postawę. Przykazanie miłości bliźniego oznacza dla Jakuba miłość do ubogiego. Kto naruszałby to przykazanie, czyli w kontekście perykopy – faworyzowałby bogatego, ten nie przestrzegałby żadnego z przykazań. Stanowią bowiem integralną całość i są wyrazem woli tego samego Prawodawcy. Miłość do ubogich jest królewskim Prawem (por. Jk 2, 8), Prawem wolności (por. Jk 1, 25; 2, 12), ponieważ stanowi realizację wszystkich ewangelicznych zobowiązań wobec nich i jest ich ukoronowaniem. Miłosierdzie, czyli według Jakuba (Jk 2, 1–13) wierna miłość do ubogich triumfuje nad sądem, okazuje się bowiem w kontekście listu apostoła rozstrzygającym kryterium uczestnictwa w królestwie Bożym, decyduje o wiecznej chwale.

Bibliografia

- Adamson J. B., *The Epistle of James*, Grand Rapids 1984 (The New International Commentary on the New Testament).
- Bauer W., *Wörterbuch zum Neuen Testament*, Berlin–New York 1971.
- Blass F., Debrunner A., Rehkopf F., *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch*, Göttingen 1984.
- Bottini G. C., *La legge perfetta della libertà* (Gc 1, 19–27), w: A. Sacchi e collaboratori, *Lettere Paoline e altre Lettere*, Torino 1995, s. 559–570 (Logos. Corso di Studi Biblici, 6).

³³ F. Mussner, *La Lettera di Giacomo*, s. 183.

- Dibelius M., *James*, transl. M. A. Williams, Philadelphia 1981 (*Hermeneia – A Critical and Historical Commentary on the Bible*).
- Eckert J., ἐκλέγομαι, w: *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, Bd. 1, Hrsg. H. Balz, G. Schneider, G. Kittel, Stuttgart–Berlin–Köln 1992, s. 1012–1014.
- Hauck F., πένης, w: *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, Bd. 6, Hrsg. G. Friedrich, Stuttgart 1959, s. 37–40.
- Kowalska F., *Dzienniczek. Miłosierdzie Boże w duszy mojej*, Warszawa 1991.
- Kugelman R., *James and Jude*, Wilmington 1980 (*New Testament Message*, 19).
- McCartney D. G., *James*, Grand Rapids, Michigan 2009 (*Baker Exegetical Commentary on the New Testament*).
- Mussner F., *La Lettera di Giacomo*, trad. R. Penna, Brescia 1970 (*Commentario Teologico del Nuovo Testamento*, 13/1).
- Hoppe R., *Jakobusbrief*, Stuttgart 1989 (*Stuttgarter Kleiner Kommentar. Neues Testament*, 15).
- Kozyra J., *List świętego Jakuba*, Częstochowa 2011 (*Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament*, 16).
- Ruckstuhl E., *Jakobusbrief*, 1.–3. *Johannesbrief*, Würzburg 1985 (*Die Neue Echter Bibel. Kommentar zum Neuen Testament mit der Einheitsübersetzung*, 17/19).
- Strack H. L., Billerbeck P., *Das Evangelium nach Mattäus erläutert aus Talmud und Midrasch*, München 1956 (*Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*, 1), <https://doi.org/10.17104/9783406757013>.